

LZV SIG Vaktherapie

Doel aanvullend document

Dit document is opgesteld in opdracht van het KMT (Keten Management Team) in verband met het bijdragen van kennis, kunde en werkwijze ten behoeve van vaktherapeutische behandelingen voor cliënten van het LZV, die te kampen hebben met (C)PTSS en hiervoor binnen de overkoepelende organisaties van het LZV binnen trauma gerelateerde centra hun behandeling krijgen.

Dit document is een aanvullend document op de overkoepelende tekst over vaktherapie bij (C)PTSS binnen het LZV. Het is een voorbeeld van een concrete uitwerking die is ontstaan door uitwisseling van de beeldend therapeuten binnen de LZV SIG-vaktherapie. Het gaat verder in op het behandelen van PTSS, waarbij één van de aspecten, Moral Injury, extra uitgelicht wordt. Dit document geeft ook letterlijk meer beeld bij de behandeling.

Beeldende therapie en trauma

Beeldende therapie is een ervaringsgerichte behandeling. Via het vormgeven met diverse materialen kan contact gemaakt worden met traumatische herinneringen en bijbehorende emoties. Door middel van het vorm geven aan emoties kunnen dezen gevoeld en gereguleerd worden. Het werken met materialen biedt de mogelijkheid om op een veilige en gefaseerde manier traumatische herinneringen te uiten en vorm te geven. Het zelf handelen, doen en ervaren met beeldend materiaal vergroot het gevoel van grip krijgen, zelfvertrouwen en eigenwaarde. Het vermindert het gevoel van machteloosheid, arousal en vermijding.

De visuele en tastbare eigenschappen (zowel proces als product) van beeldende therapie lijken goed aan te sluiten bij de vaak woordeloze en zintuigelijke aard van traumatische herinneringen en visuele intrusies. Overweldigende ervaringen en emoties zijn vaak gefragmenteerd tot losse beelden, gewaarwordingen en sensaties. Via beeldend werken is het mogelijk om verbinding tussen deze losse herinneringen te maken door de werkstukken naast elkaar te bekijken, te combineren en eventueel een volgorde te bepalen van losse delen naar integratie in het levensverhaal. Een werkstuk kan door de tijd heen en in verbinding met andere werkstukken een andere betekenis krijgen.

Het zichtbare en tastbare resultaat van het beeldend werken maakt het mogelijk om het ontstane werkstuk met elkaar van een afstand te bekijken. Hierdoor ontstaat er de overgang van 'in de situatie/emotie zitten' naar het van een afstand bekijken van de gebeurtenis of de emoties. Er ontstaat ruimte voor delen, co-regulatie, reflectie, vanuit een andere positie naar de situatie kijken en betekenisgeving. Een werkstuk kan 'drager'

worden van de herinneringen aan het trauma. Er kan gekozen worden wat er met het werkstuk gebeurt, bijvoorbeeld: zorgvuldig bewaren, delen met naasten, letterlijk wegzetten, begraven, verbranden, vernietigen, etc.

Beeldende therapie en Moral Injury

Beeldende therapie biedt de mogelijkheid om gebeurtenissen in beeld te brengen, die het dagelijks leven van de cliënt belemmeren. Dit kan gaan om schuld, schaamte, machteloosheid, zelfhaat en interne dilemma's zoals bevel van bovenaf versus eigen normen en waarden, recht versus politiek, dader versus slachtoffer.

Via het beeldend werken en in samenspraak met de therapeut kan de cliënt dit op een passende manier onderzoeken en vormgeven (concreet/symbolisch/metaforisch). Dit kan bijvoorbeeld door in- en uit te zoomen of door het dilemma uit te splitsen en te verbeelden kan de cliënt de interne strijd zichtbaar maken, erover delen en het van een afstand bekijken.

Meerdere beelden kunnen naast elkaar gezet worden als een soort levens- of tijdslijn, waardoor er verschillende periodes uit het leven zichtbaar kunnen worden voor de cliënt van bijvoorbeeld voor de uitzending, of de gevolgen van Moral Injury, zodat de cliënt zichzelf breder kan zien dan wat hij/zij (niet) heeft gedaan, of aangedaan is.

Vormgeven aan de inhoud van de Moral Injury biedt letterlijk en figuurlijk de mogelijkheid voor de cliënt om samen met de beeldende therapeut te kijken naar wat er speelt. Hierdoor kan inzicht en erkenning ontstaan.

Binnen de beeldende therapie kan het gevoel van schuld/schaamte omgezet worden in iets actief terug doen door bijvoorbeeld iets te maken voor het slachtoffer, een ritueel, een herdenkingsplek of anderszins.

Daarnaast kan beeldende therapie een brugfunctie hebben voor de cliënt om meer verbinding te maken met naasten en eventueel meer begrip krijgen over wat hij/zij met zich meedraagt.

Indicaties voor beeldende therapie bij trauma en/of Moral Injury

- Wanneer het lastig is of wordt vermeden om contact te maken met emoties
- Wanneer traumaherinneringen en emoties als losse flarden of beelden ervaren worden
- Wanneer er nog geen woorden zijn voor de traumaherinneringen
- Wanneer het doen en ervaren met beeldend materiaal bij kan dragen aan grip en controle krijgen, het zelf kunnen oefenen met reguleren van spanning en ontspanning en meer zelfvertrouwen krijgen, zelfcompassie, actor schap, acceptatie.
- Wanneer het in beeld brengen van meerdere kanten van een situatie en/of interne strijd kan helpen bij het begrijpen en betekenis geven aan de situatie.
- Wanneer het vormgeven kan bijdragen aan het in beeld krijgen van andere kanten van de cliënt, naast het trauma/Moral Injury.

Toepassingen van beeldende therapie

De toepassing van de beeldende therapie is afhankelijk van de behandelsetting.

- Individueel, focaal en tijd gelimiteerd, gericht op Moral Injury als aanvulling op verbale therapie.
- Groepsgericht Moral Injury
- Als onderdeel van een individuele beeldende therapie

Tot stand gekomen door LZV SIG vaktherapie

Claudia Blom-van Niekerk, MGGZ Utrecht (c.blom.v.niekerk@mindef.nl)

Chris Wilms, Centrum '45 (c.wilms@centrum45.nl)

Helga Wilmink, Sinaï Centrum, Amersfoort (helga.wilmink@sinaicentrum.nl)

Kaj Glasbergen, Sinaï Centrum, Amstelveen (kaj.glasbergen@sinaicentrum.nl)

Arda van Bockom Maas, GGZ Drenthe (arda.van.bockommaas@ggzdrenthe.nl)

Voorbeelden Beeldend werk m.b.t. Moral Injury:

1. Conflict tussen de militaire kant in zichzelf en de meer persoonlijke, gevoelige kant.

2. Serie van 1 cliënt

Deze opdracht over Moral Injury bestaat uit 3 delen:

- Verbeeld de gevoelens die je nu nog het meest dwars zitten n.a.v. Moral Injury.
- Geef weer welke waarden van belang waren en zijn tijdens je beroepsuitoefening.
- Verbind beide werkstukken tot 1 geheel.

PIJN
ONTZICHTBARE WONDEN
LITTEKENS GEBROKEN ZIEL
DEEL VAN MIJZELF VERLOREN
BESCHADIGD.

Verbeelde emoties van schuld, schaamte, frustratie en onmacht en een dichtvorm (elfje) daarbij naar aanleiding van Moral Injury.

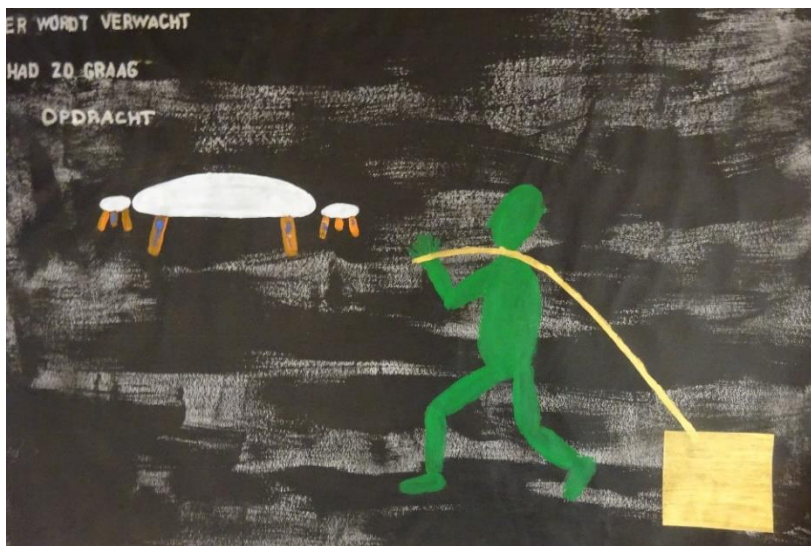
Persoonlijke en professionele waarden verbeeld.

Deel 1 en 2 geïntegreerd in een nieuw werkstuk, aangevuld met een nieuwe dichtvorm (elfje).

Dit werkstuk maakt duidelijk dat deze cliënt minder gebukt gaat onder gevoelens van schuld en schaamte en weer contact heeft kunnen maken met de goede intenties waarmee hij zijn werk deed.

3.

De maker heeft zichzelf weergegeven als militair (de groene figuur) die een zware last met zich mee zeult. Zijn wens is dat hij tegenover zijn slachtoffer plaats kan nemen aan het witte tafeltje en zijn spijt kan betuigen.

4.

In het linker werkstuk is de confrontatie met de dood verbeeldt d.m.v. de dreigende man met de zeis. De poppetjes vertegenwoordigen verschillende posities van de maker waarin de dood of doodsdreiging aan de hand was.

Hij is zowel dader geweest (het rode poppetje) als slachtoffer, met als gevolg zeer invaliderende klachten van wanhoop en depressie.

In het rechter werkstuk is hij tot het besef gekomen dat alle poppetjes pionnen waren in het grote geheel, zowel zijn daderkant als zijn slachtofferkant, maar ook de vijand als dader en slachtoffer. Dit maakte dat zijn perspectief ging schuiven, waardoor zijn woede en haat als ook zijn schuld en schaamte verzacht werden. Vervolgens maakte hij er deze witte, vriendelijke, ontvangende figuur bij en plaatste die tegenover de man met de zeis en zette hij de pionnen opzij, buiten het speelveld. Daarmee gaf hij zichzelf toestemming om te mogen leven en om nieuwe zingeving te gaan zoeken.